

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen on vastattava asiakkaiden palvelujen tarvetta

Etelä-Suomen aluehallintovirasto ohjaa hyvinvointialueita ja Helsingin kaupunkia (joihin molempiin viitataan jäljempänä hyvinvointialue) sekä yksityisiä palveluntuottajia varmistamaan, että henkilöstömitoitus vastaa asiakkaiden palvelujen tarvetta kaikissa iäkkäiden ympärivuorokautisissa toimintayksiköissä.

Tämä kirje on lähetetty aluehallintovirastoista samansisältöisenä kaikille Suomen hyvinvointialueille. Etelä-Suomen aluehallintovirasto pyytää oman alueensa hyvinvointialueita toimittamaan tämän ohjauskirjeen tiedoksi omille toimintayksiköilleen ja niille alueellaan sijaitseville yksityisille palveluntuottajille, joilta hyvinvointialue hankkii ympärivuorokautista palveluasumista.

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia (vanhuspalvelulaki) on muutettu 1.1.2025 alkaen siten, että ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksikössä toteutuneen henkilöstömitoituksen on oltava vähintään 0,60 työntekijää asiakasta kohti. Vähimmäishenkilöstömitoitusta koskevan säännöksen muutoksella ei ole muutettu muita ympärivuorokautisen palveluasumisen sisällölle, laadulle tai turvallisuudelle asetettuja vaatimuksia.

Aluehallintovirasto korostaa, että henkilöstömitoitusta ei voi kategorisesti alentaa vanhuspalvelulain mukaiseen vähimmäishenkilöstömitoitukseen. Vanhuspalvelulaki edellyttää, että toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävä rakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut. Näin ollen toimintayksikön henkilöstömitoituksen on oltava vähimmäishenkilöstömitoitusta korkeampi, jos asiakkaiden palvelutarpeet sitä edellyttävät.

Asiakkaiden tarpeiden mukaista henkilöstömitoitusta sekä asianmukaista henkilöstörakennetta arvioitaessa on otettava huomioon, että iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaat ovat usein vähintään keskivaikeasti muistisairaita ja fyysisesti aiempaa huonokuntoisempia. Tämän vuoksi asiakkaiden hoidon ja huolenpidon sekä valvonnan tarve on

jatkuva ja vaatii riittävän henkilöstömäärän lisäksi riittävää ammatillista osaamista. Henkilöstön mitoituksen ja osaamisen on vastattava yksikössä asuvien asiakkaiden yksilöllisiä palvelutarpeita siten, että palvelun laatu ja asianmukaisuus voidaan jatkuvasti varmistaa. Työnantajan on huolehdittava, että toimintayksikössä on asiakkaiden tarpeisiin ja määrään nähden riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä kaikissa työvuoroissa. Työnantajan tehtävänä on myös arvioida, että kaikilla välittömään asiakastyöhön osallistuvilla ja henkilöstömitoitukseen laskettavilla työntekijöillä on työtehtäviinsä nähden riittävä osaaminen ja kielitaito.

Vähimmäismitoitusta korkeampaa henkilöstömitoitusta edellytetään esimerkiksi yksiköissä, joissa on haastavasti käyttäytyviä tai psykogeriatrisesti oireilevia asiakkaita, sekä yksiköissä, joissa tarjotaan lyhytaikaista hoitoa ja kuntoutusta. Myös pienissä yksiköissä henkilöstömitoituksen tarve voi olla vähimmäismitoitusta korkeampi sen vuoksi, että henkilöstöä pystytään turvaamaan riittävästi kaikkiin työvuoroihin ympäri vuorokauden.

Henkilöstömitoituksen alentaminen vähimmäismitoitukseen on mahdollista vain silloin, kun asiakkaiden hoidon ja huolenpidon tarpeet sen aidosti mahdollistavat. Henkilöstömitoituksen alentamisen mahdollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös vanhuspalvelulain palvelujen laatua, johtamista ja palvelujen laadun seurantaa koskevat säännökset. Henkilöstön riittävyyttä arvioitaessa tulee huomioida myös toimintayksikön toimitilojen vaikutukset henkilöstötarpeeseen sekä asiakkaiden palvelutarvetta vastaavan henkilöstön riittävyys kaikkiin työvuoroihin.

Säännöllisiä sosiaalipalveluja saavalla iäkkäällä on oikeus saada hyvinvointialueelta nimetty omatyöntekijä. Omatyöntekijän tulee tarpeen mukaan neuvoa ja tukea iäkästä asiakastaan, seurata hänen palvelusuunnitelmansa toteutumista ja palveluntarpeidensa muutoksia sekä olla yhteydessä palvelun järjestäjään ja tuottajaan palvelujen saannin ja niiden laadun varmistamiseksi.

Hyvinvointialueen velvollisuutena on varmistaa henkilöstön riittävyys

Valvontaviranomaisten tietoon on tullut, että useat hyvinvointialueet ovat jo ryhtyneet toimiin ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen alentamiseksi vähimmäismitoitukseen ilman, että asiakkaiden palvelujen tarvetta on tosiasiallisesti arvioitu. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä (StVM 17/2024) 8.11.2024 on painotettu muun muassa sitä, että hyvinvointialueet eivät voi laatia ostopalvelusopimuksia siten, että hoivan hinnoittelu perustuu säännönmukaisesti vähimmäismitoitukseen. Valiokunta on myös korostanut, että hyvinvointialueiden on otettava vanhuspalvelulain

henkilöstömitoitusta ja palvelun laatua koskevat säännökset huomioon tehdessään ympärivuorokautisen palveluasumiseen liittyviä hankintoja ja suunnitellessaan omaa palvelutuotantoaan.

Aluehallintovirasto korostaa, että hyvinvointialueella on velvollisuus jatkuvasti ohjata, valvoa ja omavalvonnallaan varmistaa, että iäkkäiden ympärivuorokautisten toimintayksiköiden henkilöstömitoitus niin hyvinvointialueen omassa kuin sen järjestämisvastuulle kuuluvassa yksityisessäkin palvelutuotannossa vastaa asiakkaiden palvelujen tarvetta. Valvonnan tulee olla jatkuvaa ja riittämättömään henkilöstömitoitukseen tulee puuttua viipymättä. Jos valvontatoiminnassa havaitaan, että mitoitus ei vastaa asiakkaiden palvelujen tarpeisiin eikä palveluja pystytä järjestämään asiakkaan oikeudet turvaavalla tavalla, on hyvinvointialueen (valvontaa suorittavilla työntekijöillä) velvollisuus edellyttää määrääjassa toimenpiteitä henkilöstömitoituksen korjaamiseksi. Puutteet henkilöstömitoituksessa, edellytetyt toimenpiteet sekä niille annetut määrääjat on syytä saattaa myös ikääntyneiden palvelujen lainmukaisesta järjestämisestä vastaavien viranhaltijoiden ja toimielinten tietoon mahdollisia toimenpiteitä varten. Tietoa tarvitaan myös vanhuspalvelulain edellyttämässä vuosittaisessa ikääntyneiden tarvitsemien sosiaalipalveluiden riittävyyden ja laadun arvioinnissa.

Aluehallintovirasto ohjaa hyvinvointialueita huomioimaan, että palvelunjärjestäjän on ilmoitettava välittömästi salassapitosäännösten estämättä valvontaviranomaiselle palveluntuottajan tai tämän alihankkijan toiminnassa ilmenneet asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavat epäkohdat sekä asiakas- ja potilasturvallisuutta vakavasti vaarantaneet tapahtumat, vahingot tai vaaratilanteet sekä sellaiset puutteet, joita ei ole korjattu annetusta ohjauksesta huolimatta.

Palveluntuottajan ja henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Aluehallintovirasto muistuttaa palveluntuottajia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023, valvontalaki) 29 §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta, jonka piiriin kuuluvat myös henkilöstömitoitusta koskevat epäkohdat. Liian vähäinen henkilökunnan määrä voi olennaisesti vaarantaa asiakasturvallisuutta tai aiheuttaa vakavia vaaratilanteita ja vahinkoja. Ilmoitusvelvollisuus koskee sekä palveluntuottajaa että henkilökuntaa.

Palveluntuottajan on ilmoitettava välittömästi palvelunjärjestäjälle ja valvontaviranomaiselle palveluntuottajan omassa tai tämän alihankkijan toiminnassa ilmenneet asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavat epäkohdat tai vakavat vaaratapahtumat, vahingot tai vaaratilanteet. Myös sellaiset puutteet, joita palveluntuottaja ei ole kyennyt

tai ei kykene korjaamaan omavalvonnallisin toimin, on ilmoitettava välittömästi.

Henkilökunnan on ilmoitettava viipymättä tietoonsa tulleista epäkohdista tai lainvastaisesta toiminnasta palveluyksikön vastuuhenkilölle tai muulle toiminnan valvonnasta vastaavalle henkilölle. Henkilön, joka vastaanottaa edellä mainitun ilmoituksen, on puolestaan ilmoitettava asiasta palvelunjärjestäjälle tai palveluntuottajalle, jonka on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin epäkohdan korjaamiseksi. Jos epäkohtaa ei korjata viivytyksettä, voi ilmoituksen tehnyt henkilö ilmoittaa asiasta valvontaviranomaiselle.

Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia tehdyn ilmoituksen seurauksena. Kiellettyä on myös estää tai yrittää estää henkilöä tekemästä ilmoitusta. Palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä palveluyksikön omavalvontasuunnitelmaan.

Henkilöstömuutoksen ilmoittaminen Soteri-rekisteriin vuoden 2025 aikana

Henkilöstömitoitus voidaan alentaa 0,6 vähimmäismitoitukseen vain silloin, kun asiakkaiden hoidon ja huolenpidon tarpeet sen aidosti mahdollistavat. Yksityinen palveluntuottaja voi lakimuutokseen liittyvän voimaantulosäännöksen perusteella toteuttaa henkilöstömitoituksen alentamisen ilman rekisteröinnin muutosta koskevaa hakemusta ja päätöstä rekisteröinnin muutoksesta. Muutos voidaan toteuttaa 1.1.2025 alkaen jo ennen tietojen päivitystä Soteri-rekisteriin. Henkilöstömitoituksen muuttaminen sekä rekisteritietojen päivitys koskee vain kyseessä olevaa vanhuspalvelulain muutosta. Jos palveluntuottaja muuttaa henkilöstömitoituksen lainmukaiseen vähimmäishenkilöstömitoitukseen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, on palveluntuottajan päivitettävä muutos Soteri-rekisteriin viimeistään 31.12.2025.

Soteri-rekisterin sähköiseen asiointiin on suunnitteilla toiminnallisuus, jolla henkilöstömitoituksen alentamista koskeva muutos voidaan päivittää palveluyksikön rekisteritietoihin. Toiminnallisuus on tarkoitus ottaa käyttöön kevään 2025 aikana. Valvira tiedottaa, kun uusi toiminnallisuus on otettu käyttöön ja ohjeistaa toiminnallisuuden käytössä.

Jos mitoituksen alentamista koskeva muutos tehdään tai tiedot päivitetään 31.12.2025 jälkeen, on kyse olennaisesta muutoksesta, jonka voi toteuttaa vasta rekisteröinnin muutosta koskevan päätöksen jälkeen.

Sovelletut säädökset

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) 23–25 §:t, 27 §, 29–30 §:t sekä 34 §:n 2 momentti

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) 6 § ja 13–21 §:t

Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 4 § ja 8 §

Perustuslaki (731/1999) 19 § 3 mom. ja 22 §

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 42 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontayksikön päällikkö	Sari Husa
--	-----------

Sosiaalihuollon ylitarkastaja	Päivi Vainio
-------------------------------	--------------

Lisätietojen antajat

Sosiaalihuollon ylitarkastaja Päivi Vainio p. 0295 016 091
Sosiaalihuollon ylitarkastaja Kati Karjanlahti p. 0295 016 690
Sosiaalihuollon ylitarkastaja Saija Lindström p. 0295 016 581

Aluehallintovirastojen sähköpostiosoitteet ovat muotoa
etunimi.sukunimi@avi.fi

Jakelu	Etelä-Karjalan hyvinvointialue Helsingin kaupunki Itä-Uudenmaan hyvinvointialue Kanta-Hämeen hyvinvointialue Keski-Uudenmaan hyvinvointialue Kymenlaakson hyvinvointialue Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue Päijät-Hämeen hyvinvointialue Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
--------	--

Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausosasto ja
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat ja palvelut -osasto

Puhelinvaihte: 0295 016 000
kirjaamo.etela@avi.fi | www.avi.fi

Tämä asiakirja ESAVI/47572/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ESAVI/47572/2024 har godkänts elektroniskt

Valmistelija Vainio Päivi A 15.01.2025 15:08

Ratkaisija Husa Sari 15.01.2025 15:17